Otázka: Svědomí

Předmět: Filozofie

Přidal(a): Martin Matura

Pojem svědomí a jeho různá vymezení v etice

- latinský výraz „conscientia“ znamená vnímání, vědění, znalost, vnitřní zkušenost, smýšlení, svědek jednání (Česky – dělám něco „s vědomím“)
- z pohledu náboženství: je svědomí hlasem Boha v nás
- svědomí jako vrozený smysl pro to, co je správné a nesprávné (je nezávislé na kulturním a společenském prostředí, v němž žijeme
- tradiční pojetí (Akvinský): svědomí jako soud praktického rozumu, který přihlíží ke všem hlediskům a okolnostem a udává, jak správně činit (Svědomí je rozumový soud, jímž člověk poznává, zda je konkrétní jednání mravně dobré nebo zlé)

Druhy svědomí:

- svědomí předjímající –před rozhodnutí nám říká, které jednání je správné
- svědomí následné- posuzuje činy, které právě vykonáváme nebo jsme vykonali

další dělení podle vztahu soudu svědomí k objektivní normě mravnosti:

- na správné-je v souladu s objektivní normou
- mylné – svědomí nám sice říká, že neděláme nic špatného, ale objektivně
- špatné to je

K mylnému svědomí se počítá svědomí:

- úzkostlivé (skrupulózní) – vidí hřích i tam, kde není
- lehkomyslné (laxní) – nevidí hřích ani tam, kde je
- zmatené (perplexní) – vidí hřích v jednom i v druhém ze dvou
- opačných řešení
- mylné svědomí se také nazývá svědomím bludným

Tomáš Akvinský

- vrozený smysl, pro to, co je správné a co špatné, který je pokládán za obecnou lidskou vlastnost nezávislou na kulturním a společenském prostředí
- Fáze svědomí:-rozlišuje 3 složky svědomí: *synderesis* (nejvyšší mravní princip –je nutno konat dobro), *sapientia (*získané dispozice vědění, světonázorové postoje)*, scientia* (empirické znalosti); různá individuální svědomí se mohou lišit ve světonázoru a v empirických zkušenostech, ale shodují se v synderesis

Hume

- započal éru, kdy se dobro a zlo nerozlišovalo rozumem, ale citem. Stejně lze rozpoznat afekty – přímé a nepřímé. Kdo se ale řídí jen citem, nemusí být mimo. Problém je v tom, že když se vcítím do druhých, budu jednat jako oni. A třeba i špatně. Lidé mají strach jít proti davu, jsou rádi v davu. Jak potom ale mohou lidé poznat, že je něco špatně?

Kant

- naopak city zavrhl a kladl důraz hlavně na rozum. Díky rozumu mohu lépe poznat své okolí. Abych poznal svého přítele, musím jej nejprve nenávidět, abych jej nezávisle posoudil. Jak můžu cítit něco k lidem, kteří jsou třeba na druhém konci světa? Jak se mě může dotýkat dění na druhém konci světa? Zde funguje soucit.
- Projev svědomí je, když se projeví náš vnitřní étos.

Hegel

- to, co určuje naše mravní a estetické jednání je duch doby, hodnoty společnosti, ve které žijeme

Heidegger

- svědomí je mlčenlivé a jeho výhradní funkcí je prolamovat nepůvodní způsob existence

Freud

- svědomí je součástí funkce superega, které jako kontrolující složka naší osobnosti stanovuje pravidla pro to, co dělá ego

Ernst Tugendhat

- „Chtít mít svědomí“ není žádnou universálně lidskou vlastností, ale spíše určitou dispozicí, která vzniká teprve ze základního rozhodnutí chtít být členem morálního společenství

Svědomí a morálka

- Autonomní svědomí je poslední instance a měřítko našeho chování a našeho jednání. Dobro v morálním smyslu záleží ve shodě vůle se svědomím. Z *přísně morálního hlediska* se svědomí nikdy nemůže mýlit, protože je měřítkem mravnosti.
- Je podstatné pro vymezení pojmu svědomí rozlišit pojmy morálnost a mravnost. Morálnost, morální, znamená čistou shodu jednání se svědomím, nezávisle na obsahu, který je motivem. Mravnost, mravný, znamená obsahový aspekt, nikoli aspekt svědomí.
- Svědomí se zabývá tím, co je a co není morální.

Svoboda svědomí a její meze

- morálně nutné je jednání v souladu se svědomím, i když s bludným svědomím, neboť co je správné, je mi dostupné vždy jen prostřednictvím mého, byť možná chybného soudu
- svoboda svědomí nachází své meze ve svobodě druhých (např. odmítnutí transfúze krve pro své dítě z náboženských důvodů), u tohoto je důležité rozlišovat:
- a)bránění někomu, aby jednal podle svého svědomí (je morálně oprávněné)
- b)nucení někoho, aby dělal něco proti svému svědomí
- jestliže někomu bráním v tom, aby jednal v souladu se soudem svého svědomí, ponechávám jeho rozhodování nedotčeno, beru mu však vnější možnost své rozhodnutí provést

Problematika „omylu svědomí“

- bludné svědomí=jednající osoba může pokládat nějaký čin za správný, třebaže správný není
- omyl svědomí může být zaviněn např. záměrným opomíjením důležité informace (omyl s. je zde plodem nedbalosti), omyl z nedostatku informací, omyl založený na špatných emocionálních postojích, zvycích, nedostatku empatie
- vina omezuje nárok na svobodu svědomí.

Existencialistická etika „autenticity“

- Existencialistická etika vybízí k existování. Subjekt má absolutní volbou sebe vystoupit z neautentičnosti a upadlosti průměrného každodenního pobytu, má převzít autentické konečné a kontingentní „moci být“, má se rozvrhovat ve své autentické možnosti a tento projekt osvědčovat v konkrétní situaci. Existence se při tom vztahuje buďto spíše na jednotlivce nebo se spíše chápe dialogicky.
- pro existencialismus je charakteristické *situační pojetí etiky,* hodnoty étosu či obecné normy se buď výslovně odmítají, nebo se alespoň silně relativizují
- (vše je dovoleno, člověk sám rozhoduje o tom, co je morální, ale člověk je za to také zodpovědný. Existence je podstatou člověka. Tzn., že člověk není dán předem, ale tvoří sám sebe ve své svobodě, v aktech svých voleb. Za své jednání je absolutně zodpovědný-Sartre)

Heteronomie svědomí

- heteronomie definována jako: „životní postavení jedince nebo skupiny, kteří se řídí mravním zákonem uloženým zvenku.“ Toto předpokládaly empirické etiky, hlavně hedonisté a také eudaimonisté. Hedonismus je označení etického směru, který klade slast jako nejvyšší etický princip. Jde o teleologické zdůvodnění tohoto etického principu s odkazem na lidskou přirozenost; to co je přirozené, je i dobré a přirozený účel lidského jednání je spatřován v dosažení slasti, rozkoše. Mravním zákonem se tedy stává motivace libosti a nelibosti, zákon jednání je předem daný přírodní zákon, který determinuje člověka.

Autonomie svědomí

- Autonomie svědomí znamená: Nikdo nás nemůže k něčemu morálně zavázat, jestliže my sami nemáme vědomí, že jsme k tomu zavázáni. To proto, že kategoricky zavazující mravní zákon je podle své povahy zákon, který se vyjevuje a konkretizuje v daném svědomí. Vnější, objektivní pravidla nabývají striktně morálního významu jen potud, pokud je uzná vlastní svědomí.
- Zastáncem autonomie svědomí byl i **Tomáš Akvinský**, i když tento pojem ještě neexistoval.
- Pojem autonomie jak jej známe, zavádí teprve **Kant**, převzal jej z politicko-právní oblasti a začal ho používat ve filozofii, čímž tento pojem získal přenesený význam. Rozum je nezávislý (autonomní) na jakémkoli vnějším vlivu. Pro Kanta je tedy autonomie nejvyšším principem mravnosti, neboť mravní zákon nevyjadřuje nic jiného než autonomii čistého rozumu. Mluvíme-li o autonomii svědomí, akcent je především na tom, že povinnost a dobro v striktně morálním smyslu mohou být určeny jedině osobním svědomím a žádnou vnější instancí.

Teonomie svědomí

- Mnozí křesťané požadují podřízení vůle nikoli rozumu (svědomí), nýbrž vůli a příkazům Boha. Tedy namísto autonomie prosazují teonomii.